

Pregledni znanstveni članak

Pravo subrogacije osiguratelja

Berislav Matijević, dipl.iur.¹

Sažetak: Rad obrađuje specifičan institut imovinskog prava osiguranja: pravo subrogacije osiguratelja. Uvodni dio rada posvećen je subrogaciji kao općem građanskopravnom institutu, dok se središnji dio rada bavi pravom subrogacije osiguratelja. U hrvatskom pravu, pod pravom subrogacije osiguratelja, predmni-jeva se zakonska personalna subrogacija u konkordanciji sa promjenom vjerovnika u obveznom odnosu iz osiguranja. Isplatom naknade iz osiguranja, osiguratelj stupa u pravnu poziciju svog osiguranika i iz nje izvodi svoje pravo subrogacije prema osobi odgovornoj za štetu. U radu se apostrofiraju sličnosti i razlike koje postoje između prava subrogacije i dvaju srodnih instituta: ustupanja tražbine – cesije i prava regresa osiguratelja. Uz navedeno, u radu se razmatra i ograničenje prava subrogacije osiguratelja, dužnost osiguranika na očuvanje prava subrogacije osiguratelja, te zastara prava subrogacije osiguratelja. Posljednji dio rada posvećen je pravu subrogacije, kao dijelu specifičnog odnosa reosiguranje - osiguranje.

Cljučne riječi: subrogacija, osiguranje, regres, zastara, reosiguranje

1. UVOD

Jedna od osnovnih karakteristika obveznih odnosa je njihova dinamičnost. Ta dinamičnost rezultat je interesa sudionika obveznih odnosa za jednim njihovim što bržim ispunjenjem. Navedeno podrazumijeva i određenost subjekata obveznog odnosa u slučaju njihove promjene². Iako prema suvremenom shvaćanju teorije i prakse, promjene subjekata obveznog odnosa, ne utječu na promjenu identiteta samog obveznog odnosa³, promjene subjekata obveznog odnosa značajne su radi individualizacije (određenosti) konkretnog obveznog odnosa. U skladu sa predmetom obrađivane materije, zanima nas promjena subjekata obveznog odnosa na njegovoj aktivnoj strani – promjena vjerovnika.

Do promjene vjerovnika u obveznom odnosu može doći i u slučaju kada treća osoba ispuni vjerovnikovu tražbinu i time preuzme mjesto i prava koja je prethodni vjerovnik imao prema dužniku. U takvom slučaju govorimo o personalnoj subrogaciji⁴ (dalje u tekstu: subrogacija).

Kako je subrogacija ujedno i vrlo značajan institut imovinskog prava osiguranja, nastavno ćemo najprije o njoj nešto više reći, dok će središnji dio ovog rada biti posvećen upravo pravu subrogacije osiguratelja.

2. SUBROGACIJA

Povijesno promatrano, izvorno, pojam subrogacije⁵ (od lat. *subrogo* - predložiti koga namjesto drugog) nije poznavalo rano rimsko pravo⁶, već se istim koristilo kanonsko pravo u području nasljednog prava i pitanja sukcesije pokojnika, označavajući pojmom subrogacije pravni položaj osobe sukcesora prava osobe čije je

1 Berislav Matijević, dipl.iur., Hrvatsko društvo za građanskopravne znanosti i praksu (HDGZP), Hrvatska udruga za pravo osiguranja (HUPO - AIDA), e-mail: berislavmatijevic@gmail.com

2 Kako na aktivnoj (vjerovnik), tako i na pasivnoj (dužnik) strani obveznog odnosa.

3 Identitet (činidba i pravna osnova) obveznog odnosa ostaje isti.

4 Za razliku od realne subrogacije kod koje dolazi do promjene/zamjene sadržaja same obveze, tj. kada dužnik umjesto dužne činidbe ispuni svoju obvezu nekom drugom činidbom (npr. kada umjesto dugovanog novčanog iznosa vjerovnik primi automobil).

5 Engl. *subrogation*, njem. *Forderungsübergang*, tal. *surrogazione*, franc. *subrogation*.

6 Rimsko pravo je poznavalo pojmove: *successio, substitutio, in locum priorum creditorum succedere, cessio legis, cessio necessaria* i sl.

mjesto zauzela.⁷

U kasnijem rimskom pravu „konstrukcija“ pojma subrogacije bila je vezana je uz slučajeve *ex lege* prijelaza prava u obliku koncesije jedne *actio utilis*⁸, da bi „odlučujući impuls“ u pravnoj konstrukciji pojma subrogacije, onakvom kakvog ga se danas poima, dala francuska pravna teorija⁹, koja je kao takva utjecala i na redaktore francuskog građanskog zakonika - *Code Civil*¹⁰.

Navedena „konstrukcija“ pojma subrogacije se zatim postupno proširivala i na ostale države članice europskog kontinentalnog kruga.

Na našim prostorima, za trajanja primjene austrijskog OGZ¹¹, isti nije poznavao pojam subrogacije.

Obzirom da su istovremeno u znanosti postojali prijevori o tome, da li je subrogacija način ispunjenja obveze, ili je ona jedan od oblika prijenosa tražbine. Najprije je prevladavalo mišljenje da je subrogacija jedan od načina ispunjenja obveze, da bi zatim prevladalo mišljenje da je riječ o prijenosu tražbine. To je uočljivo i kroz stavove zakonodavca.

Zakon o obveznim odnosima iz 1978. koji je u RH preuzet kao republički zakon¹² (nastavno ZOO/91), i koji se primjenjuje na sve obvezne odnose nastale do 1. siječnja 2006.¹³, subrogaciju uređuje u Glavi IV – prestanak obveza, pod naslovom „ispunjenje sa subrogacijom“¹⁴, dok Zakona o obveznim odnosima iz 2005.¹⁵ (nastavno ZOO), koji je primjenjuje na sve obvezne odnose nastale od 1. siječnja 2016¹⁶, subrogaciju uređuje u Glavi VI – promjene u obveznom odnosu, pod naslovom „subrogacija“¹⁷. U teoriji se navodi: „[...] Vjerojatno je na zakonodavca utjecala činjenica da je u germanskom pravnoj književnosti subrogacija smještena u prijenos obveza zajedno sa cesijom [...]“.¹⁸

Subrogacija je prijelaz vjerovnikove tražbine na osobu ispunitelja ili *solvens-a*, koja ju je ispunila umjesto dužnika.¹⁹

I ZOO/91 i ZOO razlikuju ugovornu i zakonsku subrogaciju.

O ugovornoj subrogaciji govorimo kada, u slučaju ispunjenja tuđe obveze, ispunitelj, prije ispunjenja ili pri ispunjenju, ugovori sa vjerovnikom da ispunjena tražbina prijeđe na njega sa svima ili samo s nekim sporednim pravima²⁰, ali i da vjerovnikova prava mogu prijeći na ispunitelja i na temelju ugovora između dužnika i ispunitelja sklopljenog prije ispunjenja²¹.

Navedeno znači da:

- ispunitelj može biti bilo koja treća osoba;
- obveza koju ispunitelj pri subrogaciji ispunjava mora biti tuđa obveza, tj. ona ne smije biti vlastita obveza ispunitelja. Stoga pri ispunjenju obveze od strane jednog od solidarnih dužnika neće doći do subrogacije, već će dužnik koji je isplatio cijelu tražbinu imati pravo regresirati se od ostalih sudužnika u

7 Torelli, A. (2011.). *Surrogazione e regresso tra diritto generale delle obbligazioni e solidarieta` fideiussoria*. Università di Milano – Bicocca, Milano, Scuola di dottorato in scienze giuridiche, str. 7.

8 Pod *actiones utilis* u rimskom pravu označavale su se *actiones* (tužbe) *in personam* kojima je pretor proširovao već poznate tužbe (*actio directa*) analogno i na druge slučajeve za koje one izvorno nisu bile predviđene (navedeno prema Horvat, M. (1974.). *Rimsko pravo*. Zagreb, Školska knjiga, str. 355.).

9 Torelli, A. (2011.). *op.cit.*, str. 26. navodi: “[...] Glavni zagovornici nauka o subrogaciji bili su Dumoulin, Renusson, Merlin i Pothier. Prvome ide priznanje za to što je u pravnoj nauci prvi fiksirao princip subrogacije kao *ope legis* prijelaz prava sa jednog subjekta na drugi; drugome ide priznanje što je autor opsežne monografije *Traite de la Subrogation* (Pariz, 1760), dok je pod preostalim dvojicom teorija o subrogaciji doživjela svoj maksimalni razvoj [...]”.

10 Vidi „*Du paiement avec subrogation*“, čl. 1346. *Code Civil* (integralni tekst *Code Civil*, ažuriran sa danom 23.03.2019., dostupan je na: <http://codes.droit.org/CodV3/civil.pdf> - stranica posjećena 15.05.2019.).

11 Austrijski Opći građanski zakonik bio je objavljen carskim patentom od 1. lipnja 1811. a stupio je na snagu 1. siječnja 1812. i u Republici Hrvatskoj (nastavno: RH) je bio u upotrebi sve do 1978., tj. do donošenja Zakona o obveznim odnosima iz 1978.

12 Narodne novine br. 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99, 88/01.

13 Vidi čl. 1164. ZOO.

14 Vidi čl. 299. – 304. ZOO/91

15 Narodne novine br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 i 29/18.

16 Čl. 1165 ZOO.

17 Čl. 90. – 92. ZOO.

18 Gorenc, V. et al. (2005). *Komentar Zakona o obveznim odnosima*. Zagreb, RRIF, str. 142.

19 Klarić, P. – Vedriš, M. (2008.). *Gradansko pravo*. Zagreb, Narodne novine, str. 448.

20 Čl. 90. st. 1. ZOO.

21 Čl. 90. st. 2. ZOO.

dijelu obveze koji otpada na njih²²;

- ugovorna subrogacija se može zaključiti: a) posebnim ugovorom sklopljenim između (starog) vjerovnika i novog vjerovnika (ispunitelja), koji ugovor može biti zaključen prije ili za vrijeme ispunjenja; ili b) posebnim ugovorom sklopljenim između novog vjerovnika (ispunitelja) i dužnika, koji ugovor može biti zaključen prije ispunjenja;
- za obje varijante ugovorne subrogacije potrebno je naglasiti da subrogacija nastupa u trenutku ispunjenja, a ne u trenutku sklapanja ugovora o subrogaciji²³;
- ugovor o subrogaciji je neutuživ jer: „[...] Vjerovnik ne može tužiti ispunitelja koji nije ispunio tražbinu o kojoj je zaključen ugovor o subrogaciji. Naime, kako se ugovorom o subrogaciji samo predviđa mogućnost da tražbina, ako je stvarno i ispunjena, prijeđe na ispunitelja, a ne ustanovljuje se i njegova obveza da tu tražbinu stvarno i ispunji, onda nije dvojbeno da je ugovor o subrogaciji neutuživ [...]“²⁴. Iz čega slijedi da je ugovor o subrogaciji samo pravni osnov, odnosno pravna pretpostavka prelaska tražbine, te bi se u slučaju njegova izostanka moglo govoriti o stjecanju bez osnove.²⁵

Iz sudske prakse: „[...] Prema odredbi čl. 299. st. 1. ZOO/91 (čl. 90. st. 1. ZOO, opa.a), u slučaju ispunjenja tuđe obveze svaki ispunitelj može ugovoriti sa vjerovnikom, prije ispunjenja ili prilikom ispunjenja, da ispunjeno potraživanje pređe na njega sa svim ili samo sa nekim sporednim pravima (subrogacija). [...] Upravo postupajući u smislu citirane odredbe između X. d.o.o. kao vjerovnika i tužitelja kao ispunitelja sklopljen je Ugovor o ispunjenju sa subrogacijom od 22. ožujka 1995., a kojim Ugovorom se tužiteljica obvezala ispuniti tuženikovu obvezu kao dužnika prema X. d.o.o. R. kao vjerovniku, time da ispunjeno potraživanje pređe na nju. Tako sklopljen i izvršen ugovor o subrogaciji pravni je osnov temeljem kojeg je tužiteljica i ovlaštena tražiti isplatu utuženog iznosa od tuženika [...]“²⁶

O zakonskoj subrogaciji govorimo kada obvezu ispunji osoba koja ima neki pravni interes u tome, pa samim ispunjenjem obveze na nju prelazi vjerovnikova tražbina sa svim sporednim pravima²⁷.

Navedeno znači da:

- ispunitelj može biti bilo koja osoba, uz uvjet da na strani te osobe, mora postojati pravni interes da obveza bude ispunjena²⁸;
- ispunjenjem obveze, na ispunitelja *ex lege* prelazi vjerovnikova tražbina²⁹. Dakle subrogacijom dolazi ne samo do ispunjenja tražbine vjerovnika prema dužniku već i do prijelaza prava na ispunjenje s vjerovnika na ispunitelja, a time i do promjene vjerovnika u obveznopravnom odnosu³⁰;
- vjerovnik i dužnik ne mogu spriječiti ispunitelja u ispunjenju obveze, te subrogacija nastupa neovisno o njihovoj volji³¹.

Iz sudske prakse: „[...]Predmet ovog spora je regresno potraživanje tužitelja, koji je kao osiguravatelj isplatio utuženu svotu svom osiguraniku Z. b. d.d. po osnovi ugovora o osiguranju potraživanja. Tim ugovorom se tužitelj obvezao nadoknaditi osiguraniku iznos koji on potražuje od dužnika – ovdje tuženika na ime odobrenog kredita. Odredbom čl. 90.st. 3. Zakona o obveznim odnosima (“Narodne novine” broj 35/05 i 41/08) propisano je da u slučaju ispunjenja tuđe obveze subrogacija ispunitelja u prava vjerovnika nastaje ispunjenjem iz čega proizlazi da subrogacijom ne nastaje nova izvanugovorna obveza, već dolazi do prijelaza postojeće obveze koja je ugovornog porijekla [...]“³²

22 Radošević, P. (2011). „Personalna subrogacija u teoriji i sudskoj praksi“. *Pravo i porezi br. 3/2011*, Zagreb, RRiF, str. 55.

23 Klarić, P. – Vedriš, M. (2008.). *op.cit.*, str. 449.

24 Radošević, P. (2011). *op.cit.*, str. 56.

25 Golub, A. (2017.). „Promjene vjerovnika u obveznopravnom odnosu cesijom i subrogacijom“. *Hrvatsko društvo za građanskopravne znanosti i praksu, Godišnjak br. 24.*, Zagreb, Organizator, str. 376.

26 Vrhovni sud Republike Hrvatske (nastavno: VRSH), Rev-3121/1999 od 18. veljače 2003., EU:ECLI:HR:VSRH:2003:3714.

27 Čl. 91. ZOO.

28 Vidi čl. 161. st. 1. i 2. ZOO.

29 u tom smislu vidjeti VSRH, Rev-1530/2011-2 od 5. studenog 2014., EU:ECLI:HR:VSRH:2011:6418.

30 Golub, A. (2017.). *op.cit.*, str. 377.

31 Gorenc, V. et al. (2005.). *op.cit.*, str. 144.

32 VSRH, Gr1-205/15-2 od 13. svibnja 2015., EU:ECLI:HR:VSRH:2015:2697.

Nastavno treba navesti da se u sklopu odredaba o subrogaciji, ZOO sadrži dva značajna pravila koja se primjenjuju i u slučaju ugovorne subrogacije i u slučaju zakonske subrogacije:

Prvo je da, ispunitelj na kojega je subrogacijom prešla tražbina ne može zahtijevati od dužnika više od onoga što je isplatio vjerovniku³³. Kojom se odredbom onemogućuje ispunitelju namirenje od dužnika za više od onoga što je platio vjerovnika štiteći tako i dužnika i vjerovnika: „[...] Dužnik ne mora platiti više od onoga na što je obvezan, a vjerovniku uvijek ostaje mogućnost da nerealizirani dio tražbine naplati od dužnika, ako mu je ispunitelj platio manje nego što iznosi tražbina [...]“³⁴.

Drugo je da, vjerovnik koji je primio ispunjenje od treće osobe ne odgovara za postojanje i naplativost tražbine u vrijeme ispunjenja³⁵. Ovo iz razloga što ispunitelj dužnikovu obvezu ispunjava po svojoj inicijativi, stoga i rizik veriteta i boniteta treba sam snositi. Međutim, postoje i razmišljanja da se ne-odgovornost vjerovnika za postojanje tražbine može dovesti u pitanje.³⁶

Uz naprijed navedena opća pravila o ugovornoj i zakonskoj subrogaciji, ZOO posebnim odredbama uređuje određene specifične slučajeve zakonske subrogacije³⁷. Razlog za specifično uređenje pojedinih slučajeva zakonske subrogacije vjerojatno leži u: „[...] zbog nesigurnosti postojanja pravnog interesa u konkretnim slučajevima (i vrlo čestoj nužnosti dokazivanja istog u postupku pred sudom), zakon je odlučio u navedenim situacijama izričito proklamirati postojanje pravnog interesa ispunitelja na ispunjenju dužnikove tražbine [...]“³⁸.

U takve slučajeve zakonske subrogacije ubraja se i pravo subrogacije osiguratelja, o čemu više u nastavku rada.

3. SUBROGACIJA U OSIGURANJU

U RH, povijest prava subrogacije osiguratelja je dugotrajna, i proteže se na vremensko razdoblje od unatrag više od 100 godina, sve do vremena kada je to pravo osiguratelja bilo prvi puta zakonom ustanovljeno (hrvatskim Trgovačkim zakonikom, 1875.).³⁹

U pravnom se poslu osiguranja pojmom „subrogacija osiguratelja“ označuje pravo osiguratelja da isplatom osigurnine stupi u osiguranikovu pravnu poziciju prema trećim odgovornim osobama u vezi sa štetom za koju je isplaćena osigurnina.⁴⁰

3.1 Razlozi utemeljenja i pravna osnova prava subrogacije osiguratelja

Jedan štetni događaj može imati za posljedicu zahtjev osiguranika prema osobi odgovornoj za prouzročenu štetu (štetnik/odgovorna osoba), ali i prema osiguratelju ukoliko taj događaj predstavlja osigurani slučaj⁴¹. Prvi zahtjev zasniva se na zakonu – pravilima građanskog prava o odgovornosti za štetu⁴², a drugi na ugovoru o osiguranju⁴³. Kako su ovi zahtjevi međusobno neovisni, njihovo kumulativno ostvarenje moglo bi dovesti do toga da se osiguranik namiri u obujmu većem nego što iznosi prouzročena šteta (i od osobe odgovorne za štetu i od osiguratelja, a za istu štetu). Drugim riječima, došlo bi do povrede odštetnog načela imanentnog za sve vrste odštetnih osiguranja⁴⁴, prema kojem: „Iznos osigurnine ne može biti veći od štete koju je

33 Čl. 94. ZOO.

34 Gorenc, V., et al. (2005.). *op.cit.*, str. 146.

35 Čl. 95. st. 1. ZOO.

36 Za detaljnije vidjeti Radošević, P. (2011.). *op.cit.*, str. 57.

37 Vidi primjerice čl. 110., čl. 377., čl. 863. ZOO, itd.

38 Radošević, P. (2011.). *op.cit.*, str. 58.

39 Pavić, D. (1992.). „The insurer’s right of subrogation in Croatian Law“. Zagreb, Jadranski zavod HAZU, *Uporedno pomorsko pravo*, vol.34., br. 133-134, str. 9.

40 Pavić, D. (2006.). *Pomorsko imovinsko pravo*. Split, Književni krug, str. 466.

41 Za osigurani slučaj vidjeti čl. 922. ZOO.

42 Vidi Glava IX. ZOO.

43 Vidi Glava VIII., odjeljak 2., Odsjek 27. ZOO.

44 U odštetna osiguranja ubrajaju ona osiguranja u kojima osigurnina ima značaj naknade za pretrpljenu štetu (vidi 949. st. 1. ZOO).

osiguranik pretrpio nastupanjem osiguranog slučaja⁴⁵. Iz tog razloga se u imovinskom osiguranju zabranjuje osiguraniku kumuliranje zahtjeva prema osobi odgovornoj za štetu i osiguratelju za istu štetu.⁴⁶ Međutim, to ujedno ne znači, da osoba odgovorna za štetu smije ostati „neodgovorna“ iz razloga što je oštećeni osiguran.

Stoga, da bi se zadovoljilo odštetno načelo u osiguranju, a ujedno i onemogućilo štetniku izbjegavanje svoju odgovornosti za prouzročenu štetu, uvedeno je pravo subrogacije osiguratelja: „Isplatom naknade iz osiguranja prelaze na osiguratelja, po samom zakonu, do visine isplaćene naknade, sva osiguranikova prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu“⁴⁷. Da nema ove odredbe, osiguratelj bi bio prisiljen, ukoliko želi ostvariti povrat isplaćene osigurarine od treće osobe koja je prouzročila štetu, zatražiti od osiguranika cesiju⁴⁸ i tek temeljem ugovora o ustupu tražiti povrat od štetnika.⁴⁹ Tako da, zaključuje se: „[...] Institutom subrogacije dolazi do punog izražaja latinsko načelo *debitor debitoris mei, debitor meus est* [...]“⁵⁰.

Osim, gore navedene odredbe čl. 963. st. 1. ZOO o „Prijelazu osiguranikovih prava prema odgovornoj osobi na osiguratelja (subrogacija)“, pravo subrogacije osiguratelja propisano je i drugim zakonima⁵¹, ali razmatranje navedene materije nije ciljani domet ovog rada.

Iako glede pravnog osnova prava subrogacije osiguratelja postoji, u teoriji i usporednim pravnim sustavima, više shvaćanja (npr. da je riječ o zakonskoj cesiji)⁵², u hrvatskom pravu, pravna osnova prava subrogacije osiguratelja je zakon⁵³. U pitanju je zakonska subrogacija, neovisno o tome što tražbina osiguratelja proizlazi iz ugovora o osiguranju.⁵⁴ Tako da subrogacija osiguratelja u prava osiguranika nastupa isplatom (ispunjenjem obveze osiguratelja) osigurarine, *ipso iure*⁵⁵.

3.2 Pravna priroda prava subrogacije osiguratelja

Da bi moglo doći do subrogacije osiguratelja, moraju biti ispunjena dva osnovna uvjeta:

1. treba biti isplaćena osigurina, i
2. mora postojati odštetni zahtjev osiguranika prema odgovornoj osobi.⁵⁶

Iz zakonske dikcije „[...] prelaze na osiguratelja, [...] sva osiguranikova prava [...]“, razvidno je, da je riječ o prijelazu prava sa osiguranika na osiguratelja, a ne o stjecanju vlastitog prava⁵⁷. Prema tome, nije u pitanju

45 Čl. 949. st. 2. ZOO.

46 Usp. sa Šulejić, P. (2005.). *Pravo osiguranja*. Beograd, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu, str. 367.

47 Čl. 963. st. 1. ZOO.

48 Glede ugovora o cesiji, upućujemo na Cvjetko, J. (2009.). „Ugovor o cesiji (ustupu tražbine) kao pravni institut obveznog prava s posebnim osvrtom na personalnu subrogaciju“. Zagreb, *Udruga Pravnika, Pravnika, vol.43., br. 87/09*, str. 135. - 152.

49 Čurković, M. (2009.). „Pravo regresa (subrogacije) osiguravatelja“. Zagreb, *Croatia osiguranje, Osiguranje br. 1-2/2001*, str. 5.

50 Čurković, M. (2017.). *Ugovor o osiguranju - Komentar Zakona o obveznim odnosima*. Zagreb, Inženjerski biro, str.168.

51 Tako se u čl. 14. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Narodne novine br. 151/2005, 36/2009, 75/2009, 76/2013, 152/14., navodi: „Društvo za osiguranje koje je nadoknadilo štetu oštećenoj osobi ili platilo osigurani iznos, a na temelju ovoga Zakona nije bilo u obvezi, ima pravo na naknadu od osobe koja je odgovorna za štetu i to isplaćenog iznosa štete, kamate i troškova“; odnosno u čl. 397. Pomorskog zakonika, Narodne novine br. 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15, 17/19, navodi: (2) Ako je prije diobe fonda ograničene odgovornosti osoba koja odgovara, ili njezin osiguratelj namirila neto tražbinu prema tom fondu, ta osoba se subrogira do iznosa koji je uplatila, u prava koja bi tako namirena osoba mogla koristiti prema ovom dijelu Zakonika. (3) Pravo subrogacije iz stavka 2. ovoga članka mogu također koristiti i druge osobe, osim gore spomenutih, za svaki iznos naknade koju isplate, ali samo toliko koliko je takva subrogacija dozvoljena. (4) Ako osoba koja odgovara, ili druga osoba, utvrdi da bi kasnije morala platiti u cjelini ili dijelom na ime naknade svotu za koju je mogla koristiti pravo subrogacije prema stavku 2. i 3 ovoga članka da se ova svota platila prije diobe fonda ograničene odgovornosti, sud može narediti da se privremeno izdvoji dovoljan iznos kako bi se omogućilo toj osobi da kasnije ostvari svoja prava prema tom fondu“; te se u čl. 136. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, Narodne novine br. 80/13, 137/13, navodi: „(1) Zavod je obavezan zahtijevati naknadu prouzročene štete od osobe koja je prouzročila bolest, ozljedu ili smrt osigurane osobe. [...]“; itd.

52 Za detaljnije o tim shvaćanjima vidjeti u Šulejić, P. (2005.). *op.cit.*, str. 368. – 369.

53 Čurković, M. (2017.). *op.cit.*, str. 169.

54 U Pavić, D. (2009.). *Ugovorno pravo osiguranja*. Zagreb, Tectus, str. 315., navodi se: „[...] Pravo subrogacije osiguratelja nema značenje prijenosa ugovora. [...]“

55 *Ibid.*, str. 316.

56 Šulejić, P. (2005.). *op.cit.*, str.369.

57 Šulejić, P. (2014.). „Subrogacija i regres u zakonu i sudskoj praksi“. Beograd, *Dunav osiguranje, Tokovi osiguranja br. 1/2014.*, str. 15.

izvorno, već izvedeno pravo⁵⁸ osiguratelja prema osobi odgovornoj za štetu⁵⁹.

Iz sudske prakse: „[...] Osiguratelj ima pravo od štetnika zahtijevati kamate na svotu isplaćene naknade od dana kada je izvršio isplatu svome osiguraniku, budući se ne radi o novom pravnom odnosu, odnosno o novoj tražbini između tužitelja i tuženih u odnosu na tražbinu oštećenoga odnosno osiguranika prema tužitelju odnosno osiguratelju, već je to po svom sadržaju isti pravni odnos, te ne dolazi u obzir računanje zatezних kamata od dana kada je tužitelj odnosno osiguratelj pozvao tužene odnosno štetnike platiti ono što je on platio oštećenome po osnovu osiguranja jer isplatom na tužitelja osiguratelja osiguraniku nije prešlo neko novo pravo, već je to pravo istog sadržaja koje je imao i osiguranik [...]“⁶⁰.

3.3 Razgraničenje u odnosu na srodne institute: ustupanje tražbine (cesiju) i regres

Pravo subrogacije osiguratelja u prava osiguranika prema osobi odgovornoj za štetu, često se konfrontira sa određenim drugim institutima građanskog prava, zbog određenih sličnosti, te je potrebno jasno odrediti granice ovih instituta, jer se radi o institutima koji jesu slični, ali su različiti i pravno nezavisni instituti u pitanju. Za potrebe ovog rada navesti ćemo osnovne sličnosti i razlike između prava subrogacije osiguratelja i dva instituta koje se najčešće dovode u vezu sa pravom subrogacije osiguratelja: ustupanje tražbine – cesija i regres.

3.3.1 U odnosu na ustupanje tražbine - cesiju.

Zajednička karakteristika subrogacije i ustupanja tražbine - cesije je ta da se jednoj osobi omogućava da se koristi pravom druge osobe, ali nesporno je da subrogacija nije vrsta cesije. Pravna osnova prava subrogacije osiguratelja je zakon, dok je pravna osnova ustupanja tražbine – cesije, sporazum o prijenosu određenih prava na drugu osobu – cesionara⁶¹: „Vjerovnik može ugovorom sklopljenim s trećim prenijeti na ovoga svoju tražbinu, osim one čiji je prijenos zabranjen zakonom ili koja je strogo osobne naravi, ili koja se po svojoj naravi protivi prenošenju na drugoga“⁶².

Kod subrogacije nije potreban poseban pristanak osiguranika ili oštećene osobe za prijenos prava na osiguratelja, niti se zahtjeva posebna forma⁶³, jer do prijelaza osiguranikovih prava na osiguratelja dolazi *ex lege*, dakle automatizmom⁶⁴.

Prema vremenskom kriteriju, pravo subrogacije može nastupiti tek poslije nastanka osiguranog slučaja, dok je ustupanje tražbine – cesija neovisno o nastupanju osiguranog slučaja, jer do ustupanja tražbine može doći, kako prije tako i poslije nastupanja osiguranog slučaja.

Pravo subrogacije osiguratelja uvjetovano je postojanjem odštetnog zahtjeva osiguranika prema osobi odgovornoj za štetu i isplatom osigurnine, dok kod ustupanja tražbine – cesije to nije slučaj.

U slučaju prava subrogacije osiguratelja, kako je u pitanju zakonska subrogacija, osiguranik ne odgovara za veritet i bonitet tražbine, dok u slučaju ustupanja potraživanja – cesije, osiguranik – ustupitelj odgovara i za postojanje i za naplativost tražbine⁶⁵.

3.3.2 U odnosu na regres.

Vrlo često se, kako u teoriji tako i u praksi (pa nažalost i u onoj sudskoj!), pojmovi pravo subrogacije osigu-

58 Naziva se i „derivatno“ pravo.

59 Matijević, B. (2016.). „Subrogacija i regres u osiguranju“. Zagreb, Inženjerski biro, *Hrvatska pravna revija br. 1/16*, str. 24.

60 VSRH, Rev 1241/1996-2 od 7. rujna 2000., VSRH, Izbor odluka br. 2/2000, Zagreb, Narodne novine, 2001.

61 Jovanović, S. – Počuča, M. (2014.). „Subrogacija u osiguranju, sličnosti i razlike sa drugim institutima“. Beograd, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, *Europska revija za pravo osiguranja br. 4/14*, str. 29.

62 Čl. 80. st. 1. ZOO.

63 Jovanović, S. – Počuča, M. (2014.). *op.cit.*, str. 29.

64 Čurković, M. (2017.). *op.cit.*, str. 169.

65 Vidi čl. 86. i 87. ZOO.

ratelja i pravo regresa⁶⁶ (od lat. *regredior* – povratak) osiguratelja poistovjećuju. Ovo prvenstveno iz razloga što, i pravo subrogacije osiguratelja i pravo regresa osiguratelja, imaju gotovo pa istovjetan sadržaj, a to je pravo osiguratelja da potražuje nešto što je isplatio (ali iz različite pravne osnove!). Međutim, ispravno je, i to treba reći, da se ne radi o sinonimima (istoznačnim pojmovima).⁶⁷

Navedeno, ponajprije proizlazi iz razmatranja samih odredbi ZOO u kojima se pojavljuju ovi pojmovi⁶⁸. Analizom tih odredbi može se zaključiti: a) da se pojam subrogacija rabi kad je u pitanju prijelaz određenih prava sa jednog subjekta obveznog odnosa na drugi (promjena na strani vjerovnika); b) da se pojam regres rabi kad je u pitanju pravo određenog subjekta da od drugog subjekta potražuje ono što je umjesto njega platio (pravo isplatitelja).

Nadalje, pravo subrogacije osiguratelja upućuje na odnos osiguratelj – osoba odgovorna za štetu koja nije stranka ugovora o osiguranju (koja nije osiguranik), dok pravo regresa osiguratelja upućuje na odnos osiguratelj – osoba odgovorna za štetu koja je stranka iz ugovora osiguranju (koja je osiguranik)⁶⁹.

Razlika između prava subrogacije osiguratelja i prava regresa osiguratelja, postoji i u vrsti tražbine koju osiguratelj isplaćuje, jer u slučaju subrogacije, osiguratelj isplaćuje svoj dug iz ugovora o osiguranju (i u tom djelu na njega prijelaze prava osiguranika prema odgovornoj osobi), dok u slučaju regresa, osiguratelj isplaćuje tuđi dug – dug njegovog osiguranika, a umjesto njega⁷⁰.

Konačno, pravo subrogacije osiguratelja i pravo regresa osiguratelja, razlikuju se i po svojoj pravnoj prirodi. Dok je po svojoj pravnoj prirodi, pravo subrogacije osiguratelja izvedeno pravo⁷¹, u slučaju pravne prirode prava regresa osiguratelja, situacija je drukčija. U slučaju prava regresa osiguratelja, osiguratelj *de facto* nema pravo potraživati u ime oštećenog nešto od svog osiguranika, već mu to pravo pripada po slovu zakona, odnosno ugovora o osiguranju, koji ga obvezuju na plaćanje nečega što nije njegova vlastita, već tuđa (osiguranikova) obveza⁷². Iz navedenog proizlazi da je pravo regresa osiguratelja njegovo izvorno pravo⁷³ na naknadu štete koju je pretrpio ispunjavajući zakonsku obvezu prema oštećeniku, plaćanjem tuđeg dug – duga svog osiguranika.

3.4 Ograničenja prava subrogacije osiguratelja

U slučaju subrogacije, isplatom osigurnine, osiguranik gubi, a osiguratelj stječe, u visini isplaćene osigurnine, ovlaštenje - aktivnu legitimaciju da u svoje ime pokrene parnični postupak (*legitimatío ad processum*). Kako do primjene prava subrogacije osiguratelja dolazi samo u odštetnim osiguranjima, osiguratelj ima pravo samo na tražbinu isplaćene naknade za štetu u pogledu vrste i njene visine obuhvaćenu osigurninom, a koju je imao pravo zahtijevati i osiguranik neposredno od štetnika. U tom smislu, osiguratelj nema pravo potraživati naknadu štete iz pravnih osnova za koje nije isplatio osigurninu⁷⁴, te nema pravo potraživati naknadu štete za ono što je isplatio iz nekog drugog razloga⁷⁵ – dobrovoljno (*ex gratia* ili kulantno), jer se u takvim situacijama radi o izvršenju nečega što nije obveza iz ugovora o osiguranju, pa ne dolazi do subrogacije osiguratelja utemeljene na pravu osiguranja⁷⁶.

⁶⁶ engl. *recourse*, njem. *Regress*, tal. *ricorso*, franc. *recours*

⁶⁷ Matijević, B. (2016.), *op.cit.*, str. 24.

⁶⁸ Tako se pojam subrogacija pojavljuje kod „promjena u obveznom odnosu – promjene na strani subjekata“ (vidi čl. 90. – 92. ZOO.), kod „ugovora o jamstvu – prijelaz vjerovnikovih prava na jamca“ (vidi čl. 110. ZOO.), te kod „ugovora o osiguranju“ (v. čl. 963. ZOO.); dok se pojam regres pojavljuje kod „ugovora o jamstvu“ (vidi čl. 125. ZOO.), kod „ugovora o građenju“ (vidi čl. 636. ZOO.), kod „ugovora o organiziranju putovanja“ (vidi čl. 889. ZOO.), te kod „odgovornosti više osoba za istu štetu“ (vidi čl. 1109. ZOO.).

⁶⁹ Ova situacija najviše dolazi do izražaja u osiguranju od odgovornosti, gdje bi doslovna primjena subrogacije značila denaturalizaciju ugovora, jer ukoliko bi osiguratelj od osiguranika osobe potraživao osigurninu isplaćenu trećoj oštećenoj osobi samo osiguranje od odgovornosti ne bi imalo smisla.

⁷⁰ Šulejić, P. (2014.), *op.cit.*, str. 18.

⁷¹ Vidi točku 3.2. rada.

⁷² Matijević, B. (2016.), *op.cit.*, str. 26.

⁷³ U tom smislu i Belanić, L. (2011.). „Rokovi zastare i pravna priroda regresa osiguratelja od automobilske odgovornosti prema odgovornoj osobi, u sudskoj praksi“. Zagreb, Informator, *Informator br. 6014. od 26 listopada 2011.*, str. 11.

⁷⁴ Pavić, D. (2009.). *op.cit.*, str. 316.

⁷⁵ *Ibid.*, str. 318.

⁷⁶ U takvim slučajevima neophodan je ustup tražbine - cesija prava (ukoliko za to ima uvjeta po pravilima koja vrijede za ugovor o ustupanju tražbine - cesiju).

Nadalje, „[...] Prijelaz prava s osiguranika na osiguratelja ne može biti na štetu osiguranika[...]“⁷⁷, jer osiguranik zadržava prvenstvo namirenja od odgovorne osobe u odnosu na pravo subrogacije osiguratelja, ovo osobito ako je naknada iz osiguranja niža od štete koju je pretrpio⁷⁸.

Do prijelaza prava sa osiguranika na osiguratelja uopće ne dolazi „[...]ako je štetu prouzročila osoba u srodstvu u pravoj liniji s osiguranikom ili osoba za čije postupke osiguranik odgovara, ili koja živi s njim u istom kućanstvu, ili osoba koja je radnik osiguranika, osim, ako su te osobe štetu uzrokovale namjerno [...]“⁷⁹.

Međutim, ako je neka od navedenih osoba „[...] ovoga članka bila osigurana (od odgovornosti, op.a.), osiguratelj može zahtijevati od njezina osiguratelja naknadu iznosa koji je isplatio osiguraniku [...]“⁸⁰.

Na navedeno se nadovezuju i prigovori koje osoba odgovorna za štetu može „oponirati“ pravu subrogacije osiguratelja. Obzirom da osiguratelj „ulazi u prava svog osiguranika“, te sadržaj odnosa štetnik – oštećeni (osiguranik) ostaje nepromijenjen, prigovore koje osoba odgovorna za štetu može istaknuti prema osiguratelju, su isti oni, koje može istaknuti prema oštećenom (osiguraniku)⁸¹.

3.5 Dužnost osiguranika na očuvanje prava subrogacije osiguratelja

U jednu od osnovnih dužnosti osiguranika u slučaju nastupanja osiguranog slučaja, ubraja se i njegova dužnost očuvanja prava subrogacije osiguratelja.

Naime, osiguranik može svojim postupcima onemogućiti (cijelosti ili djelomično) osiguratelja, kako u stjecanju, tako i u ostvarivanju njegovog prava subrogacije⁸². U takvim slučajevima: „Ako je krivnjom osiguranika onemogućen ovaj prijelaz prava na osiguratelja, u potpunosti ili djelomično, osiguratelj se oslobađa u odgovarajućoj mjeri svoje obveze prema osiguraniku“⁸³.

To praktično znači da osiguratelj ima pravo od osigurnine odbiti iznos u visini štete koju je zbog propusta osiguranika pretrpio.⁸⁴ Šteta na koju osiguratelj ima pravo u takvom slučaju, sastoji se u pravnoj nemogućnosti osiguratelja da od osobe odgovorne za štetu ostvari u cijelosti ili djelomično svoje subrogacijsko pravo.⁸⁵ Iz navedenog možemo zaključiti, da očuvanje prava subrogacije osiguratelja nije samo dužnost osiguranika, već mu je i u interesu (npr. primiti će osigurninu u punom iznosu; ukoliko se osiguratelj subrogacijom naplati „na vrijeme“ moguće je da neće izgubiti beneficije po polici: popust, bonus, itd., i sl.).

Ova dužnost osiguranika započinje trenutkom nastupanja osiguranog slučaja i proteže se sve do trenutka isplate naknade iz osiguranja. Ovo iz razloga što, u trenutku nastanka osiguranog slučaja, osiguratelj ulazi u pravnu poziciju očekivanja prava subrogacije⁸⁶, dok se trenutkom isplate osigurnine, konstituira samo pravo subrogacije osiguratelja. Međutim, držimo da bi trebalo razmisliti da li ova dužnost osiguranika zaista „završava“ trenutkom isplate osigurnine, ili možda završava trenutkom kada se osiguratelj „naplati“ od osobe odgovorne za štetu. Ovo iz razloga što osiguranik može i nakon isplate osigurnine „ometati“ osiguratelja u ostvarivanju njegova prava subrogacije (npr. pasivnim ponašanjem u sudskom postupku pokrenutom povodom subrogacijskog zahtjeva osiguratelja prema osobi odgovornoj za štetu)⁸⁷.

U svakom slučaju, da bi se osiguratelj mogao u odgovarajućoj mjeri osloboditi svoje obveze prema osigu-

77 Vidi čl. 963. st. 3. ZOO.

78 Npr. ugovorena je franšiza, postoji podosiguranje i sl.

79 Čl. 963. st. 4. ZOO.

80 Vidi čl. čl. 963. st. 5. ZOO.

81 Npr. da nije odgovoran za štetu, da postoji podijeljena odgovornost, da postoji doprinos oštećenika vlastitoj šteti, da postoje razlozi oslobođenja od odgovornosti, da je subrogacijski zahtjev osiguratelja nerealan, da je nastupila zastara, i sl.

82 Npr. ako ne poduzme odgovarajuće radnje radi osiguranja dokaza, ako prijavu osiguranog slučaja izvrši pred sam istek zastarnog roka, i sl.

83 Čl. 963. st. 2. ZOO.

84 Pavić, D. (2009.). *op.cit.*, str. 319.

85 Čurković, M (2017.). *op.cit.*, str. 172.

86 *Ibid.*

87 Izvjesno je, ako se navedeno mišljenje prihvati, da u takvim situacijama, osiguratelj ne može više odbiti iznos svoje štete od osigurnine (jer je već isplaćena), već može eventualno u zasebnoj parnici od osiguranika potraživati naknadu pretrpljene štete (do sličnog zaključka dolazi i Čurković M. (2017.). *op.cit.*, str. 173., koji drži da je odredba čl. 963. st. 2. ZOO neprecizna, iz razloga što osiguratelj za onemogućavanje prava subrogacije saznaže tek po izvršenoj obvezi iz ugovora o osiguranju, pa se samim time ne može raditi o oslobođenju osiguratelja od svoje ugovorne obveze (jer je već izvršena, tj. osigurnina je isplaćena), te navodi da bi se u takvoj situaciji radilo o zahtjevu za naknadu štete od osiguranika „[...] koji je prekršio jednu ugovornu obvezu (obvezu čuvanja interesa osiguratelja). [...]“.

raniku, dužan je dokazati ne samo da je pretrpio štetu, već i da je štetu pretrpio zbog krivnje osiguranika⁸⁸.

3.6 Zastara prava subrogacije osiguratelja

U praksi se često, kao sporno pravno pitanje, pojavljuje pitanje zastare prava subrogacije osiguratelja⁸⁹, iako prevelikih dvojbi ne bi trebalo biti. Pogotovo što je i zakonska dikcija vrlo jasna: „Zastara tražbine koja pripada osiguratelju prema trećoj osobi odgovornoj za nastupanje osiguranog slučaja počinje teći kad i zastara tražbine osiguranika prema toj osobi i navršava se u istom roku“⁹⁰.

Dakle, kako je pravo subrogacije osiguratelja izvedeno pravo, jer osiguratelj stupa i stječe „sva osiguranikova prava“⁹¹, njegova pravna pozicija prema osobi odgovornoj za štetu je ista (identična) kao i pravna pozicija njegova osiguranika, te stoga osiguratelj „[...] nema neka druga ili povoljnija prava prema štetniku od svog osiguranika, a niti se takvom promjenom osobe vjerovnika u bilo čemu mijenja štetnikov pravni položaj. To se svakako odnosi i na zastaru, i to na njezin početak, tijek i na rokove zastare [...]“⁹².

Vrhovni sud Republike Hrvatske (nastavno: VSRH), o navedenom se već višekratno očitovao⁹³, a to potvrđuje i novija sudska praksa: „[...] Tuženik je u reviziji postavio materijalnopravno pitanje: „u kojem roku zastarijeva tražbina osiguratelja - ovdje tužitelja s naslova iznosa koji je isplatio svom osiguraniku kao oštećeniku po osnovi automobilske kasko osiguranja prema štetniku, odnosno ovdje njegovom osiguratelju od automobilske odgovornosti“.

[...] Revizija je osnovana. [...]. U predmetnom slučaju trebalo je primijeniti zastarni rok od tri godine jer isplata naknade štete osiguraniku ne daje tužitelju nikakva posebna prava osim onih koje je imao njegov osiguranik pa tako niti poseban rok zastare različit od onog kojeg je imao njegov osiguranik kao oštećenik (čl. 939. st. 1. u vezi čl. 380. st. 6. i čl. 376. st. 1. ZOO/91).

Dakle, na postavljeno pitanje treba odgovoriti da je zastara počela teći od dana kada je oštećenik saznao za štetu i učinitelja. Ovdje u svakom slučaju, budući da druge činjenice nisu utvrđivane od kada je oštećenik prijavio štetu tužitelju, a to je bilo 23. kolovoza 2003., dakle zastara je počela teći 24. kolovoza 2003. Budući da je tužba podnesena 29. studenoga 2006., tražbina tužitelja je zastarjela.

Pritom treba dodati da sam dan plaćanja naknade od osiguratelja svom osiguraniku nije odlučan za početak tijeke zastare, već je samo pretpostavka za stjecanje aktivne legitimacije. U protivnom bi se taj rok mogao neograničeno produžavati, što je protivno ne samo zakonskom uređenju na koje se prethodno revizijski sud pozvao, već i svrsi instituta zastare.

Da je riječ o trogodišnjem zastarnom roku, Vrhovni sud Republike Hrvatske se izjasnio u čitavom nizu svojih odluka [...], a posebice bi trebalo imati na umu da je shvaćanje doneseno i u tzv. izvanrednoj reviziji koja ima javnopravni značaj upravo u osiguranju jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni (čl. 116. st. 1. Ustava Republike Hrvatske). [...] Na osnovu svega izloženog valjalo je preinačiti drugostupanjsku presudu i odlučiti kao u izreci. [...]“⁹⁴.

Prema tome, zastara prava subrogacije osiguratelja zastarijeva u istom roku kao i pravo oštećenika prema osobi odgovornoj za štetu, a to je, tri godine otkad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila, odnosno pet godina otkad je šteta nastala⁹⁵.

88 Čl. 1049. ZOO: „Krivnja postoji kad je štetnik prouzročio štetu namjerno ili nepažnjom“.

89 Prema mišljenju autora, najveći razlog „spornosti“ zastare prava subrogacije osiguratelja, leži u (nepažljivom) poistovjećivanju prava subrogacije osiguratelja sa pravom regresa osiguratelja (o razlikovanju prava subrogacije i prava regresa osiguratelja, vidjeti navedeno pod toč. 4. rada).

90 Čl. 234. st. 6. ZOO.

91 Vidi čl. 963. st. 1. ZOO.

92 Katić, D. (2019.). „Zastara u građanskoj sudskoj praksi“. Zagreb, Narodne novine, *Zakonitost br. 1/19*, str. 55.

93 Vidjeti odluke: VSRH, Rev 1250/10-2 od 3. studenoga 2010. (EU: ECLI:HR:VSRH:2010:1690), Rev 1440/10-2 od 24. studenog 2011. (EU: ECLI:HR:VSRH:2011:6076), Rev 1724/10-2 od 24. studenog 2011. (EU: ECLI:HR:VSRH:2011:5177), kojim se upućuje i na Rev 1132/93, Rev 1941/86, Rev 2339/88), Rev x 1268/11-2 od 21. studenog 2012., VSRH, Gzz 98/2002-2 od 12. veljače 2003. (EU: ECLI:HR:VSRH:2003:2208), itd.

94 VSRH, Rev x 1126/2016 od 3. listopada 2018., EU:ECLI:HR:VSRH:2018:3429.

95 Vidi čl. 230. st. 1. i 2. ZOO.

4. REOSIGURANJE I SUBROGACIJA

U jednu izazovnu situaciju možemo ubrojiti odnos reosiguranja⁹⁶ i prava subrogacije osiguratelja, obzirom na sve specifičnosti kojima je takav odnos popraćen.

Osnovnu specifičnost tog odnosa karakteriziraju okolnosti što, sa jedne strane ZOO isključuje primjenu odredbi o ugovoru o osiguranju i na odnose reosiguranja⁹⁷ (vrijede samo opća pravila građanskog ugovornog prava), dok sa druge strane, gotovo da i ne postoje kodificirana materijalno-pravna vrela prava reosiguranja. Rezultate tih okolnosti možemo sumirati u slijedeće: „[...] Sadržaj odnosa reosiguratelja i osiguratelja (a time i prava subrogacije osiguratelja) čine običaji “pretvoreni” u ugovorne klauzule[...]“⁹⁸, „[...] čija je pravna snaga, danas, tolika da, da one predstavljaju internacionalno prihvaćene i univerzalne principe reosiguranja, neovisno da li su isti predviđeni (obuhvaćeni) nacionalnim pravnim porecima [...]“⁹⁹.

Što znači da odnos reosiguranja i prava subrogacije osiguratelja najviše ovisi o *contractus contrahentibus lex esto*.

A budući da ugovor o reosiguranju i ugovor o osiguranju, uvijek predstavljaju dva odvojena i samostalna pravna odnosa¹⁰⁰, vladajući je stav, da isplatom naknade iz reosiguranja, reosiguratelj ne stupa u prava osiguranika (direktnog) osiguratelja¹⁰¹ prema osobi odgovornoj za nastupanje osiguranog slučaja¹⁰². Međutim, treba imati na umu da (direktni) osiguratelj, svoje pravo subrogacije ugovorom o reosiguranju ili ugovorom o ustupanju tražbine može ustupiti reosiguratelju, u kojem slučaju reosiguratelj će prema odgovornoj za nastupanje osiguranog slučaja moći postaviti direktan zahtjev¹⁰³, ali će se u takvom slučaju raditi o ustupanju tražbine - cesiji, a ne o (zakonskoj ili ugovornoj) subrogaciji¹⁰⁴.

Ovo, međutim, ne isključuje pravo reosiguratelja da potražuje od (direktnog) osiguratelja ono što je isti eventualno naplatio od osobe odgovorne za štetu.¹⁰⁵ Obveza (direktnog) osiguratelja da proslijedi reosiguratelju ono što je naplatio od osobe odgovorne za štetu, proizlazi iz načela *uberrima fidei*, jer reosiguratelj, često nije u prilici znati ili nije u mogućnosti saznati, da li je i koliko, (direktni) osiguratelj povratio od isplaćenih sredstava osiguraniku. U slučaju kada (direktni) osiguratelj naplati od osobe odgovorne za štetu, samo dio onoga što je isplatio svom osiguraniku, iznos koji je dužan proslijediti reosiguratelju ovisi o kojoj je vrsti reosiguranja riječ¹⁰⁶. Tako će primjerice, u slučaju proporcionalnog reosiguranja, reosiguratelju pripasti neto naplaćeni iznos u postotku, koji odgovara postotku cediranog (ustupljenog) rizika na reosiguratelja¹⁰⁷.

Rezimirajući navedeno, tvrdi se da: „[...] reosiguratelj može ostvariti povrat sredstava naplaćenih subrogacijom, u sljedećim vrstama reosiguranja: (a) slučaju fakultativnog proporcionalnog reosiguranja, razmjerno iznosu koji je prenositelj ostvario; (b) u slučaju fakultativnog neproporcionalnog reosiguranja, u skladu sa najveće ugovorenim linijom - *layer* (klauzula *recover down*); (c) i (vjerojatno) u proporcionalnim ugovorima o reosiguranju, ako se iznos naplaćen subrogacijom, može razumno rasporediti na točno određeni gubitak (*loss*), te rasporediti između reosiguratelja po načelu *quota share*; (d) dok u neproporcionalnim ugovorima o osiguranju¹⁰⁸, subrogacija nije tehnički ostvariva. Međutim, hipotetski, skrivljena inercija (direktnog) osiguratelja u vršenju prava subrogacije, može rezultirati zahtjevom reosiguratelja za naknadu štete u visini koja odgovara moguće nenaplaćenom iznosu od osoba odgovornih za štetu (u mjeri u kojoj je to razumnom vje-

96 Za opće postavke i vrste reosiguranja vidjeti Matijević, B. (2002.). „Pravni posao reosiguranja“. Zagreb, Tectus, *Svijet osiguranja br. 6/02*, str. str. 39. – 48.

97 Čl. 923. st. 1. ZOO: „Odredbе ovoga odsjeka neće se primjenjivati na pomorska osiguranja, a ni na druga osiguranja na koja se primjenjuju pravila o pomorskom osiguranju, kao ni na osiguranja u zračnom prometu, osiguranja tražbina te na odnose iz reosiguranja“.

98 Geratwohl, K. et al. (1980.). *Reinsurance – principle and practice*. Karlsruhe VVW, Karlsruhe, str. 414., isti autor na str. 460. navodi: “[...] As a consequence of the international nature of reinsurance, reinsurance customs, although subject to significant practical distinctions in individual cases, have certain uniform characteristics to be found worldwide. [...]”.

99 Redefern, M. – Hunter, E. (1991.). *Law and practice of International Commercial Arbitration*. London, Sweet & Maxwell, 1991., str. 117.

100 Jankovec, I. (1968.). *Ugovor o reosiguranju*. Beograd. Institut za uporedno pravo, str. 63.

101 Naziva se i „cedent“.

102 Donati, A. (1979.). *Trattato del diritto delle assicurazioni private*. Milano, Giuffrè, str. 502.

103 Jakaša, B. (1982.). *Pravo osiguranja*. Zagreb, Informator, str. 274.

104 Matijević, B. (2002.). *op.cit.*, Zagreb, str. 44.

105 Prosperetti, M. – Apicella, E.A. (1994.). *La riassicurazione*. Milano, Giuffrè, str. 256.

106 Jankovec, I. (1968.). *op.cit.*, str. 65.

107 O’Neill, T. – Woloniecki, J. (2004.). *The Law of Reinsurance*. London, Sweet & Maxwell, str. 263.

108 U slučaju neproporcionalnih ugovora o reosiguranju, obveza reosiguratelja nastupa samo u slučaju ako štete (direktnog) osiguratelja prijedaju unaprijed ugovoreni iznos.

rojatnošću dokazivo), a zbog nepažljivog zanemarivanja svojih dužnosti kao (direktnog) osiguratelja [...]”¹⁰⁹.

5. ZAKLJUČNO

Dinamika odvijanja obveznih odnosa podrazumijeva i određenost subjekata konkretnog obveznog odnosa, osobito u slučaju njihove promjene. Do promjene subjekata obveznog odnosa može doći na njegovoj aktivnoj strani i na njegovoj pasivnoj strani.

Promjena subjekta obveznog odnosa na njegovoj aktivnoj strani naziva se i promjena vjerovnika. Promjenu vjerovnika, ne karakterizira promjena sadržaja obveznog odnosa, već ju karakterizira individualizacija vjerovnika.

Do promjene vjerovnika u obveznom odnosu, dolazi i kada treća osoba ispuni vjerovnikovu tražbinu i time preuzme mjesto i prava koja je prethodni vjerovnik imao prema dužniku. U tom slučaju govorimo o (personalnoj) subrogaciji.

Povijesno promatrano, izvorno, subrogacija nije tvorevina rimskog već kanonskog prava, koja je svoju punu afirmaciju doživjela kroz francusku teoriju i praksu.

Razlikuju se ugovorna i zakonska subrogacija. I dok ugovorna subrogacija podrazumijeva postojanje ugovora, zakonska subrogacija nastaje *ex lege*, neovisno o volji prethodnog vjerovnika i dužnika.

U zakonsku subrogaciju ubraja se i pravo subrogacije osiguratelja, jer isplatom naknade iz osiguranja do visine isplaćene naknade, na osiguratelja po samom zakonu, prelaze sva osiguranikova prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu (čl. 963. st. 1. ZOO).

Pravo subrogacije osiguratelja, imanentno je (po prirodi stvari) samo osiguranjima u kojima osigurnina ima karakter naknade za pretrpljenu štetu (tzv. odštetna osiguranja), i njegova je funkcija dvojaka. Pravo subrogacije osiguratelja, sa jedne strane priječi da naknada iz osiguranja bude veća od štete koju je osiguranik pretrpio, a sa druge strane priječi da osobu odgovornu za štetu „mimoidu“ njezina odgovornost.

Pravo subrogacije osiguratelja je izvedeno (derivatno) pravo, jer osiguratelj stupa u istu (vrsta i kvaliteta) pravnu poziciju (uvijek u visini isplaćene naknade iz osiguranja), u kojoj se nalazi njegov osiguranik u odnosu na osobu koja je odgovorna za štetu.

Zbog određenih sličnosti koje postoje, potrebna je jasna distinkcija prava subrogacije osiguratelja i nekih drugih instituta građanskog prava (npr. ustupanja tražbine), a posebice prava regresa osiguratelja.

Iako i pravo subrogacije osiguratelja i pravo regresa osiguratelja, imaju za „predmet obveze“ određeno potraživanje osiguratelja, između njih postoje brojne razlike, te se ne može govoriti o sinonimima. A upravo je poistovjećivanje (nerazlikovanje, nerazumijevanje) značenja tih pojmova razlogom brojnih prijevora koji vladaju u praksi, uključujući i onu sudsku¹¹⁰.

Pravo subrogacije osiguratelja je, s jedne strane ograničeno (npr. visinom isplaćene naknade za štetu, vrstama štete i sl.), a u pojedinim slučajevima i isključeno (npr. ako je štetu prouzročila osoba u srodstvu u pravoj liniji s osiguranikom i sl.), dok sa druge strane obveza (ali interes) je osiguranika očuvati pravo subrogacije osiguratelja.

Obzirom da se radi o izvedenom pravu, za zastaru prava subrogacije osiguratelja, vrijede isti rokovi koji se primjenjuju i na zastaru zahtjeva osiguranika prema osobi odgovornoj za štetu. U tom smislu, trenutak isplate naknade za štetu osiguraniku, mjerodavan je u slučaju prava subrogacije osiguratelja¹¹¹, isključivo u svrhu računanja početka tijeka zateznih kamata.

¹⁰⁹ O`Neill, T. – Woloniecki, J. (2004.). *op.cit.*, str. 265.

¹¹⁰ Prema našim spoznajama i dostupnoj sudskoj praksi, puno se više poistovjećuju pojmovi subrogacija i regres u slučajevima prava subrogacije osiguratelja, nego što je to slučaj sa pravom regresa osiguratelja

¹¹¹ A drugačije je kod prava regresa osiguratelja

Obzirom na sve specifičnosti kojima je obilježen institut reosiguranja, vrlo „posebnim“ možemo označiti odnos reosiguratelja i (direktnog) osiguratelja glede prava subrogacije.

Summary: *The paper deals with a specific institute of material insurance right: the insurer's right of subrogation. The introductory part of paper is devoted to subrogation as a general civil law institute, while the central part of the paper deals with the insurer's right of subrogation. In Croatian law, the insurer's right of subrogation, is presented by a legal (personal) subrogation, in the context of modification the creditor in insurance obligation relations. By paying the indemnity, the insurer enters into the legal position of insured person, and performs his right of subrogation on the person responsible for the damage. The paper also presents the similarities and differences between the insurer's right of subrogation and two related institutions: the cession and the insurer's right of recourse. It's particularly emphasized the difference between the insurer's right of subrogation and the insurer's right of recourse, which institutes are often identified, because both have almost the same content, and that is the insurer's right to claim something that he has paid, but they have different legal bases. Then below a part of paper related to reinsurance and insurer's right of subrogation, while the last part of paper relates to the statutory limitation of insurer's right of subrogation.*

Key words: *subrogation, insurance, recourse, limitations, reinsurance.*

Navedeni izvori i korištena literatura

Belanić L. (2011). „Rokovi zastare i pravna priroda regresa osiguratelja od automobilske odgovornosti prema odgovornoj osobi, u sudskoj praksi“, *Informator* br. 6014. od 26 listopada 2011., Zagreb, Informator, 10 - 15

Cvjetko J. (2009). „Ugovor o cesiji (ustupu tražbine) kao pravni institut obveznog prava s posebnim osvrtom na personalnu subrogaciju“, *Pravnik*, vol.43., br. 87/09, Zagreb, Udruga Pravnika, 135 - 152

Ćurković, M. (2017.). *Ugovor o osiguranju - Komentar Zakona o obveznim odnosima*. Zagreb, Inženjerski biro

Ćurković M. (2009). „Pravo regresa (subrogacije) osiguravatelja“, *Osiguranje*, br. 1-2/2001, Zagreb, Croatia osiguranje, 3 - 17

Donati, A. (1979.). *Trattato del diritto delle assicurazioni private*. Milano, Giuffrè

Geratewohl, K. et al. (1980.). *Reinsurance – principle and practice*. Karlsruhe

Golub A. (2017.). „Promjene vjerovnika u obveznopravnom odnosu cesijom i subrogacijom“, *Hrvatsko društvo za građanskopravne znanosti i praksu, Godišnjak*, br. 24., Zagreb, Organizator, 371 - 379

Gorenc, V. et al. (2005.). *Komentar Zakona o obveznim odnosima*. Zagreb, RRiF

Horvat, M. (1974.). *Rimsko pravo*. Zagreb, Školska knjiga

Jovanović S. – Počuča M. (2014). „Subrogacija u osiguranju, sličnosti i razlike sa drugim institutima“, *Europska revija za pravo osiguranja*, br. 4/14, Beograd, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 27 – 33

Katić D. (2019). „Zastara u građanskopravnoj sudskoj praksi“, *Zakonitost* br. 1/19, Zagreb, Narodne novine, 46 – 64

Klarić, P. – Vedriš M. (2008.). *Građansko pravo*. Zagreb, Narodne novine

Jakaša, B. (1982.). *Pravo osiguranja*. Zagreb, Informator

Jankovec, I. (1968.). *Ugovor o reosiguranju*. Beograd, Institut za uporedno pravo

Matijević B. (2016.). „Subrogacija i regres u osiguranju“, *Hrvatska pravna revija*, br. 1/16, Zagreb, Inženjerski biro, 23 - 28

- Matijević B. (2002). „Pravni posao reosiguranja“, *Svijet osiguranja*, br.6/02, Zagreb, Tectus, 39 - 48
- O`Neill, T. – Woloniecki J. (2004.). *The Law of Reinsurance*. London, Sweet & Maxwell
- Pavić, D. (2009.). *Ugovorno pravo osiguranja*. Zagreb, Tectus
- Pavić, D. (2006.). *Pomorsko imovinsko pravo*. Split, Književni krug
- Pavić D. (1992). „The insurer`s right of subrogation in Croatian Law“, *Uporedno pomorsko pravo*, vol.34., br. 133-134, Zagreb, Jadranski zavod HAZU, 9 - 18
- Prosperetti, M. – Apicella E. A. (1994.). *La riassicurazione*, Milano, Giuffre`
- Radošević P. (2011). „Personalna subrogacija u teoriji i sudskoj praksi“, *Pravo i porezi*, br. 3/2011, Zagreb, RRIF 54 - 59
- Redfern M. – Hunter, E. (1991.). *Law and practice of International Commercial Arbitration*. London, Sweet & Maxwell
- Šulejić P. (2014). „Subrogacija i regres u zakonu i sudskoj praksi“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2014., Beograd, Dunav osiguranje, 12 - 27
- Šulejić, P. (2005.). *Pravo osiguranja*, Beograd, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu
- Torelli A. (2011.). *Surrogazione e regresso tra diritto generale delle obbligazioni e solidarieta` fideiussoria*, Scuola di dottorato in scienze giuridiche, Milano, Università di Milano – Bicocca
- Code Civil* (F), ažuriran sa danom 23.03.2019., dostupno na: <http://codes.droit.org/CodV3/civil.pdf> - stranica posjećena 15.05.2019.
- Codice Civile* (I), R.D. br. 262. od 16. ožujka 1942, objavljeno u izvanrednoj ediciji Službenog Lista br. 79 od 4. travnja 1942., ažuriran s danom 12.03.2019.
- Zakon o obveznim odnosima (2005). Narodne novine br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 i 29/18.; Zakon o obveznim odnosima (1991). Narodne novine br. 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99, 88/01.
- www.vsrh.hr
- www.codes.droit.org
- www.altalex.com
- VSRH, Rev x 1126/2016 od 3. listopada 2018.,
- VSRH, Gr1-205/15-2 od 13. svibnja 2015.
- VSRH, Rev-1530/2011-2 od 5. studenog 2014.
- VSRH, Gzz 98/2002-2 od 12. veljače 2013.
- VSRH, Rev x 1268/11-2 od 21 studenog 2012.
- VSRH, Rev 1440/10-2 od 24. studenog 2011.
- VSRH, Rev 1724/10-2 od 24. studenog 2011.
- VSRH, Rev 1250/10-2 od 3. studenoga 2010.
- VRSH, Rev-3121/1999 od 18. veljače 2003.
- VSRH, Rev 1241/1996-2 od 7.rujna 2000.